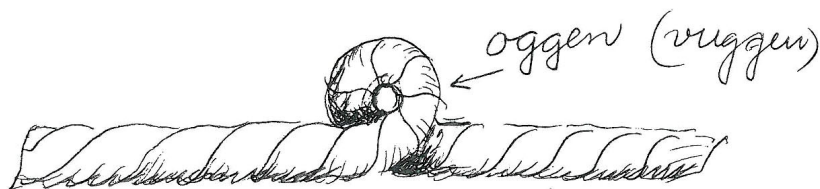

Nina Grøftehaug og Viggo Sørensen:

At få vuggen

Senere fik Gæsterne (ved et barselgilde omkr. 1900) Kager til Kaffen ... (men så) maatte Husmoderen eller Pigen, der skænkede Kaffen op, passe paa, at ingen skulde faa en halvfuld Kop (fordi Kanden var tom). Skete det, saa man sad og ventede, til Pigen igen havde faaet Kanden fyldt i Køkkenet, blev der en vældig Morskab, thi en saadan Slat betød "en Vog" (Vugge), og det var omtrent sikkert, at den paagældende (kone) snart vilde faa Smaafolk i Huset.¹

Et par årtier forinden (1877) publicerede Evald Tang Kristensen et lignende varsel: *Når pigerne vrider tøjet, kappes de om at give hinanden vuggen – vuggen er den kurre på tøjet, der kommer, når det vrides – den, kurren kommer nærmest (fordi pigen i den anden ende vrider hurtigst), får først vuggen (dvs. et barn).²*

”Vugge” på vredet lagen. Tegning af Bent Rolighed (i svar på JO-spl.).

¹ JSMøl.MB.449; scenen udspillede sig i Nustrup sogn i det østlige Sønderjylland.

² Sgr.VIII.144; meddelt fra Sæby i Vendsyssel. Vi har rettet et par trykfejl og forbedret kommateringene. Samme kilde ligger formentlig bag den ulokaliserede omtale af skikken i Krist.JyF.IV.376 og Feilb.BL.I.123 (førstnævnte sted i kapitlet *Om Kjæresteri og Varsler derfor*).

Sådanne situationsbundne drillerier var almindelige i datidens lokalsamfund. Alle kendte den slags ”varsler”, har selv drillet med dem ved given lejlighed, eller har som offer for drilleriet fået røde kinder – vel vidende at det hele er en gang sludder. Ligesom når pigen, hvis hosebånd gik op, måtte dukke sig for beskeden, at *Di Howesbond æ løs, di Kjærest er ætter en anden Tøs*” (= dit hosebånd er løst, (dvs.) din kæreste er (ude) efter en anden tøs).³

Brugen af den slags drillerier var en af mange traditionelle og dermed accepterede måder at more sig på, slå gækken løs (sometider på grænsen til det uartige) – i et miljø, der ellers overordnet var alvorspræget og disciplineret. Senere tiders større accept af forskellighed og individuel udfoldelse har overflødiggjort den slags ritualer. Så vi regnede faktisk ikke med nogen større respons, da vi i 1981 medtog følgende spørgsmål på Jysk Ordbogs spørgeliste (CM 15): *Kendes i deres dialekt udtrykket ”at få vuggen” og hvad betyder det (at få den sidste sjat kaffe på kanden, eller andet)? Var der knyttet overtro til fænomenet?* Vi havde som sagt ikke ventet mange positive svar – men vi blev overrasket!

Hele 34 meddelere, de allerfleste fra det østlige og mellemste Sønderjylland, kendte glimrende udtrykket at *få vuggen*, når kaffen (el. en anden drik) var sluppet op, og man blev spist af med en halv kop. 25 af dem mente også, at der til udtrykket knyttede sig et drilleri om graviditet. Ligeså overraskende kendte 9 andre meddelere, denne gang fra Nord- og Østjylland, drilleriet med at *få vuggen* i forbindelse med vridning af tøj. Yderligere 4 østsønderjyske kilder mente, at den halvtomme kop i stedet varlede en gal svigermor; og én nørrejysk kilde (fra Kolding-egnen) knyttede ikke drilleriet til tøjvridning, men til, at sidste neg blev sat i lade. Jf. nedenstående kort – hvor også ældre bekræftelser på de pågældende udtryk og forestillinger (fra Jysk Ordbogs seddelsamling, bl.a. de ovenfor citerede) er tilføjet med særlig markering (=).⁴

³ Krist.JyF.IV.376.

⁴ Yderligere ca. 10 svar (igen mest fra det østsønderjyske) kunne – med lidt god vilje – tages til indtægt for, at også de pågældende kendte udtrykket at *få vuggen* i betydning af en halvfylt kop (med eller uden varslet i erindring).

Det er i reglen umuligt at eftervise, hvor sådanne talemåder og forestillinger stammer fra. Men kildetætheden i Østsjælland kunne godt tyde på, at betegnelsen *vugge* om en kaffeslat er indlånt sydfra – som så meget andet kulturstof. Og faktisk kendes næsten samme udtryk og forestilling fra en nedertysk kilde (i det sydlige Holsten): *wenn man das letzte aus einer Flasche (de Weeg) eingeschenkt bekommt: de Neeg ... bedüdt 'n Weeg* (= når man får skænket det sidste i en flaske, nemlig vuggen, (siges der:) afvisning betyder en vugge, altså snarligt barn i huset).⁵ Nok så overraskende kendes også den nørrejyske kobling af tøjvridning og vugge fra en holstensk kilde (denne gang i det østlige Holsten): *dat giff't 'n Weeg in 't Huus, wenn beim Wringen das Zeug sich in der Mitte zu einem Kranz oder Boge dreht* (= ”det giver en vugge i huset”, (siger man) når tøjet, man vrider, drejer sig til en krans eller bue i midten).⁶ Feilberg har sporet tilsvarende forestillinger i Pommern (et spor, vi dog ikke har forfulgt).⁷

Varslet om en gal svigermor synes derimod at være udviklet på dansk grund, måske under påvirkning fra andre lignende varsler.⁸ Og når varslet om vuggen knyttes til sidste neg (som en kilde fra Koldingegnen havde det), skyldes det formentlig sammenblanding med den hjemlige (og tidligere nævnte) forestilling om, at den pige, der binder det sidste neg, må tage til takke med en gammel ægtemand.⁹

Så meget om vuggen i denne omgang. Hverken Ømålsordbogen eller den svenske og norske nationalordbog har udgivet bogstav V

⁵ Mensing. Wb. V.565.

⁶ Samme kilde som forrige citat.

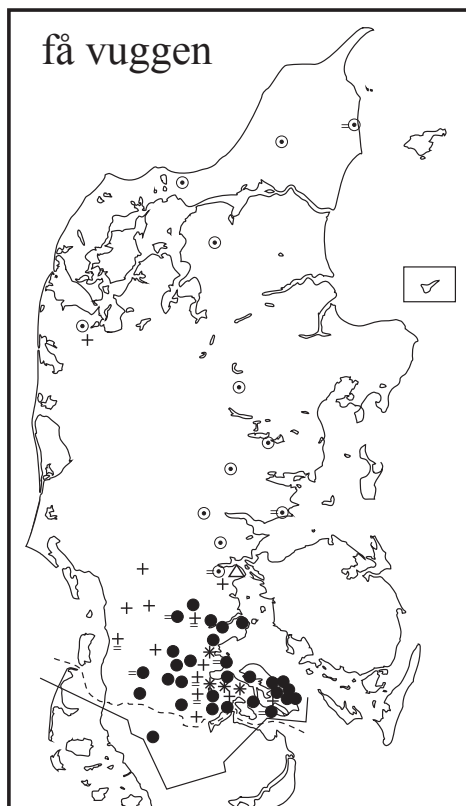
⁷ F.IV.1104.

⁸ Begge forfattere til denne artikel mener at have hørt andre skæmtsomme varsler om en ”gal svigermor”, hvis man gør dette eller hint, men vi husker ikke hvor. Søgning på nettet har kun givet to eksempler på den gale svigermor: (1) <http://www.nakskovlokalkiv.dk/index.php/bryllupper-i-nakskov/varsler-for-aegteskab>: *at skænke i en halvt fyldt kop, el. ikke drikke kaffen helt ud, giver en gal svigermor*. (2) https://hroup.google.com/forum/#!topic/dk.kultur.sprog:et_stykke_væltet_lag_kage_giver_et_stk_sur_svigermor. ordnet.dk har intet relevant stof. Hvorom alt er, synes svigermor-varslerne, i hvert fald i denne form, at være rigssproglige – alene af den grund, at ordet *svigermor* er et sent indlån i jysk dialekt.

⁹ <http://www.jyskordbog.dk/artiklen/gammel-mand-2>.

endnu, så i disse værker har vi ikke kunnet konstatere, om de jyske vugge-drillerier har modsvarigheder i Øst-danmark, Sverige og Norge. Men det skulle ikke undre, for sådanne forestillinger ser ud til at være vandrestof – ganske som vi under redaktionen af Jysk Ordbog har konstateret, at ordsprog og talemåder er det.¹⁰

Og for resten – kender du selv et varsel om vuggen? Eller om den gale svigermor? Så skriv til os – eller mail til: jyskordbog@hum.au.dk

- få sidste sjat kaffe (el. lign.), som varsel om barn (29 belæg)
- * do., som varsel om gal svigermor (4 belæg)
- + do., ÷ varsel (13 belæg)
- ⊙ få kurren på vredet lagen, som varsel om barn (12 belæg)
- △ sætte sidste neg i lade, som varsel om barn (1 belæg)
- = markerer ældre kilde

Litteratur:

I litteraturhenvisninger er anvendt forkortelserne fra www.jyskordbog.dk

¹⁰ Fagfællebedømmer af denne artikel, Asgerd Gudiksen, Afd. for Dialektforskning (KU), har efterfølgende oplyst os om 4 belæg fra Fyn og Østsjælland på *vugge* anvendt om kurre på lagen – og forbundet med varsel om barn.